

FIRENZE

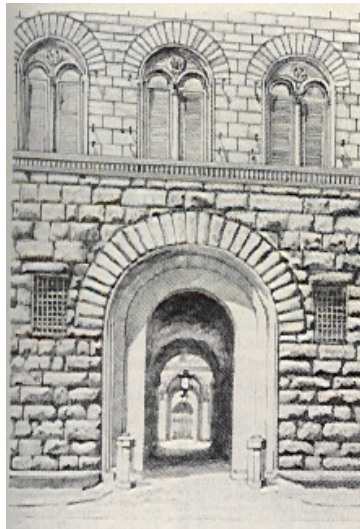
SAN LORENZO

Achter het Palazzo Medici-Riccardi ligt de "parochiekerk" van de Medici's. Haar oorsprong gaat terug op de laat-antieke periode: zij zou in de late 4de E. op een kleine hoogte buiten de muren gebouwd zijn, en in 393 door de H. Ambrosius zijn toegewijd aan de H. Laurentius.

In de 11de E. werd ze in romaanse stijl herbouwd. In 1418 besloten de Medici's om die "middeleeuwse" kerk radikaal te vernieuwen, en gaven aan Filippo

Brunelleschi de opdracht daartoe. In 1461 was ze klaar, 15 jaar na de dood van de meester.

Het werd het eerste grote renaissance-bouwwerk in Firenze, een model a.h.w. voor de "nieuwe stijl". Het oude basilicale schema, dat al in de Dominikaner- en Franciscanerkerken was aangepast, wordt definitief verlaten, en vervangen door een grondplan op een Latijns kruis. De geometrische en rationele grondvormen zijn "op mensenmaat" gemaakt: beroemd is de voorstelling waarin een lichaam ingetekend is in het grondplan.

Het basisconcept van Brunelleschi, het "lijnperspectief", wordt hier voor de eerste keer volledig uitgewerkt. Je ziet het al aan de **buitenkant** (eigenlijk de zijkant!), waar je in de benedenrij een harmonieuze, klassieke opeenvolging krijgt van blinde bogen. De muur lijkt wel op een bas-relief met pilasters, kroonlijst en bogen. De "ogen" in het middenregister, en, vooral, de grote vensters in het bovenste vlak geven a.h.w. een "reproductie" van het interieur. De horizontale lijn, die zelfs in de Italiaanse gotiek nooit helemaal weg is geweest, is hier zonder meer dominant.

Van bij het standbeeld van "Giovanni dalle Bande Nere" (de vader van Cosimo I, en zo de stamvader van de groothertogelijke tak van de Medici's) vallen echter andere dingen op.

Ten eerste de gevel. Hij is niet afgewerkt, en ziet er eigenlijk niet uit! Niet dat er geen plan voor bestond. Michelangelo heeft er in opdracht van de Medici-Paus Leo X één getekend (en zelfs een houten maquette van vervaardigd, die je in de "Casa Buonarrotti" kan bezichtigen), maar om de één of andere reden was de mode helemaal veranderd, toen hij moest opgetrokken worden! Want aan gebrek aan geld kan het niet gelegen hebben: in de loop van de 16de -17de E. hebben de Medici's

onwaarschijnlijke sommen besteed aan de bouw van de zgn. "Cappella dei Principi".

De barokke koepel van deze kapel is, steeds van op onze stek bij het standbeeld, een tweede opmerkelijk beeld in het verlengde van de as van de kerk. Eigenlijk past hij, o.a. door zijn hoge vierkante tamboer en vreemde ramen, helemaal niet bij het strakke beeld van de kerk! Hetzelfde kan gezegd worden van 18de -eeuwse klokkentoren. En ook het geschubde torentje van de nieuwe sacristie van Michelangelo, rechts, is 100 jaar jonger dan de kerk.

In het **interieur** valt onmiddellijk de grote harmonie op, waarmee de onderscheiden architectuurelementen met mekaar verbonden zijn. De horizontale lijn met het al genoemde lijnperspectief is zonder meer dominant: het vlakke caissonvormige plafond, de 2 kroonlijsten, de kapitelen en de stenenrijen in de vloer. Verder zijn de beredeneerde geometrische vormen, de zuilenrijen met hun corinthische kapitelen, de volronde bogen in de middenbeuk en hun pendanten in de zijbeuken even zoveel verwijzingen naar de "klassieke" bouwkunst.

De **binnengevel**, van de hand van Michelangelo, is wel uitgevoerd, en geeft enigszins een idee van hoe

de voorgevel er zou hebben uitgezien. Het balkon was bedoeld om er de (talrijke) relikwieën van de H. Laurentius uit te stallen.

Ook in deze kerk zijn er een tiental zijkapellen die we terzijde moeten laten.

Belangrijker is de doorgang, rechts, naar de transept. Tegen de muur van de zijkapel die naar het koor is gericht staat het marmeren **sacramentsaltaar** van Desiderio da Settignano (1460) opgesteld. Het is erg elegant en heeft model gestaan voor talloze sculpturen in het Quattrocento. Het bestaat uit 3 elementen: een delicate Pieta in bas-reliëf beneden, 2 engelen die een kandelaar dragen opzij, en een ciborie-nis, die gevat is in een kerkomgeving met een perfect perspectief en een zegenend kind op de top ervan.

Er vlak tegenover staat één van de 2 kistvormige **preekstoelen** van de basiliek. Het is één

De **linkerpreekstoel** is stilistisch minder homogeen. De lektuur begint opnieuw vanuit de zijbeuk naar rechts: de geseling van Christus (x), Sint Jan de Evangelist (x), Christus in de hof van Olijven, Christus vóór Kaïfas en Pilatus, de kruisiging, de kruisafname (erg dramatisch van compositie en van de hand van Donatello zelf), de graflegging.

In de "Martelli-kapel", in de linker transept en gericht naar het koor, is er in 1896 tegen de rechterwand een neo-renaïssancistisch monument opgericht voor Donatello (die zelf in de kelder van de basiliek begraven ligt).

Het altaarstuk toont een erg poëtische Maria-Boodschap van Filippo Lippi (ca 1440). Opvallend is de invloed van Fra Angelico in de kleuren en de gezichten van de engelen. Verder is de beheersing van het perspectief al volledig. De verwijzingen naar de Oudheid zijn nadrukkelijk aanwezig, maar behoren toch nog goeddeels tot de achtergrond.

Zo mogelijk nog belangrijker dan de kerk is de "**Oude Sacristie**", die al in 1426 klaar was en onmiddellijk grote indruk maakte. Giovanni di Bicci de' Medici zag ze als zijn privé-kapel, en wijdde ze toe aan Sint Jan de Evangelist, zijn patroonheilige. In tegenstelling tot de kerk, die uit de aard van de constructie langs een lengte-as gebouwd is, is hier een centraalbouw toegepast, één van de grote uitdagingen voor de renaissance-architecten. Beter nog dan in een langwerpig gebouw konden zij hier de ruimte "vatten", en Brunelleschi heeft dat dan ook quasi perfect gedaan: op de kubus van de benedenruimte (met een zijde van 11, 66 m.) heeft hij een halve bol geplaatst, en beide verbonden met halfronde bogen tegen de wanden, en uitschuinende driehoekige vlakken in de hoeken. De geledingen worden geaccentueerd door natuurstenen pilasters en kroonlijsten, en een parapluvormige koepel. De absis is a.h.w. een geminiaturiseerde versie van de sacristie.

Architecturaal is het geheel van een helderheid, sereniteit en "maat" zonder voorgaande, het resultaat van berekening en menselijke "ratio", waarbij ook de lichtinval voor een "juiste" mix zorgt: de vensters in de lunetten, de "ogen" in de koepel en de lantaarn op de koepel.

van de laatste werken van Donatello (± 1460), die hij overigens niet heeft kunnen afwerken:

pas in de vroege 17de E. zijn ze vervolledigd met gebronzeerde houten panelen.

Op de **rechterpreekstoel** zie je, van de zijbeuk naar rechts (de houten panelen zijn met een x aangeduid): de marteldood van de H. Laurentius, Sint Lucas (x), het uilachen van Christus (x), de vrouwen bij het graf, Christus in het voorgeborchte, de Verrijzenis (met een erg expressieve Christusfiguur), de Hemelvaart, Pinksteren. Op de klassiek-aandoende friezen wordt een medaillon door 2 centauren gedragen met de signatuur van Donatello: "OPUS DONATELLI FLO"

Daarbij is de "plastische" decoratie, die van de hand van Donatello is (1435-43), schitterend geïntegreerd in het geheel, en maakt ze van de Oude Sacristie één van de meest volledige en samenhangende creaties van de vroeg-renaïssance in Firenze.

We willen proberen om een zo volledig mogelijke, en toch nog leesbare, beschrijving te geven van die **decoratie**, en zullen ze daarom "thematisch" groeperen.

- de **medaillons** in gepolychromeerd stucwerk in de gebogen muurvlakken stellen scènes voor uit het leven van Sint Jan de Evangelist. Ze zijn erg levendig en hebben een brede ruimtewerking. Te beginnen boven de ingang en naar rechts zie je achtereenvolgens: de opwekking van Drusiana / het visioen van Sint Jan op het eiland Patmos / het martelaarschap van Sint Jan / de hemelvaart van Sint Jan. Merk ook de Medici-wapens op in rood en goud.
- de "**tondi**" (ronde schijven) in gepolychromeerd terracotta in de grote lunetten stellen de 4 evangelisten voor met hun symbolen.
- de **fries**, die "gesteund" wordt door lesenen, bevat kleine tondi met de hoofden van cherubijnen (blauw) en serafijnen (rood).
- boven de deuren naar de 2 wasbekkens stellen de grote **lunetten** rechts de HH. Cosmas en Damianus (de patroonheiligen van de Medici-familie) voor, en links de HH. Laurentius en Stefanus.
- de 2 **bronzen deuren** zelf (en hun architectonische omkadering) zijn later werk van de "rijpe" Donatello (uit de periode van de preekstoelen). De figuren nemen soms erg verschillende ("anti-klassieke") houdingen aan, en ogen zeer realistisch. Op de rechterdeur wordt de "Ware Leer" afgebeeld, met Sint Jan de Doper, de Apostelen en de Kerkvaders (20 figuren). De linkerdeur stelt de "Getuigenis" voor, met de afbeelding van 20 martelaars.
- Op de panelen van het altaar in de **absis** (uit het atelier van Donatello) zijn de Madonna met kind en de profeten Ezechiël en Jesaja afgebeeld. De bewerking van het marmeren hek roept de

vroeg-christelijke sculptuur op, met zijn vazen van waaruit eikenloof zich verspreidt. Het gepolychromeerde houten kruis is van de 1ste helft van de 15de E. Een recente restauratie heeft de voorstelling op het gewelf van de absis terug "leesbaar" gemaakt: in goud en grisaille is, tegen een paars-blauwe achtergrond, de baan van de zon tussen de sterrenbeelden afgebeeld. Nauwkeurig onderzoek heeft uitgewezen dat de cosmologische configuratie die is, die in de nacht van 04 juli 1442 boven Firenze te zien was!

- Achter de deur links van de absis, staat er een marmeren **lavabo**, die toegeschreven wordt aan Verrocchio. Naast heraldische motieven, die naar de Medici's verwijzen (zoals de valk met gespreide vleugels en de ring met het Medici-wapen), zijn er ook verwijzingen naar de klassieke oudheid: de waterkan tegen een
- Tenslotte is er, tegen de linkerwand van de sacristie (en door een bronzen "gordijn" verbonden met de "Cappella delle Reliquie"), het heel aparte **grafmonument voor Piero en Giovanni de' Medici**, de zonen van de hoger genoemde Cosimo il Vecchio. Lorenzo il Magnifico en zijn broer Giuliano hebben in 1472 de opdracht daartoe gegeven aan Verrocchio "Patri Patruoque": "voor hun Vader en Oom". Het is een heel apart monument. Een grote, gebogen opening (met een bijzonder fijn versierde kroonlijst) omsluit de porfieren sarcofaag, die op bronzen schildpadden rust. Heel het ornamentale gedeelte is van brons: de guirlande vooraan, de voluten van acanthus- en eikenbladeren in de hoeken, de bladvoluten en "horens van overvloed" vol fruit op het deksel. Alles getuigt van een verbluffend vakmanschap, en is bijzonder fijn geciseleerd. Ook het rooster in gevlochten touwwerk is in brons. Het is opmerkelijk vast te stellen dat de menselijke figuur consequent verbannen is: het is een "zuivere" versiering van een architectonisch geheel.

Vanuit de linker-zijbeuk kan je naar de 1ste **kloostergang** van het San Lorenzo-complex, waarop de huizen van de Prior en de kanunniken uitgaven, en van waar je, als je uit de kerk komt, een "Bilderbuch"-zicht hebt op de campanile en de koepel van de Dom. Ook hier "waait" de geest van Brunelleschi, ook al heeft Michelozzo goed halverwege de 15de E. het complex op 2 verdiepingen geherstructureerd. De muren hangen vol met "epigrafisch" materiaal (teksten op stenen). Er is nog een 2de "chiosstro", dat kleiner, maar ook ouder is: het dateert uit de 14de E. en laat zien hoe de "kloostergang-architectuur" geëvolueerd is. Onmiddellijk rechts als je in de eerste kloostergang komt is de toegang tot de **Biblioteca Medicea Laurenziana**, die tussen 1524 en 1568 is gebouwd en ingericht naar een ontwerp van Michelangelo. Ze bevat de meest prestigieuze en waardevolle

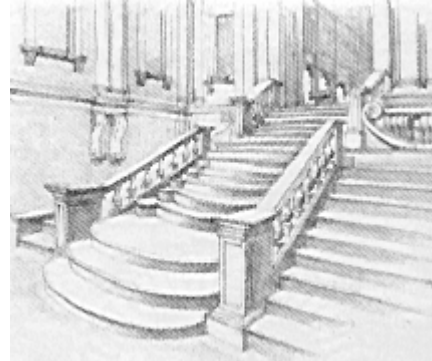
guirlande met eikenbladeren, de leeuwen en de 2 "harpijen" (monsters met vogelkop en vrouwenlichaam).

- De **buste** van S. Lorenzo, die je ziet rechts als je binnenkomt, zou volgens sommigen het werk zijn van Desiderio da Settignano, een leerling van Donatello en de auteur van het marmeren altaar in de kerk. Het modelé van dit terracotta-beeld zou minder plastisch zijn dan men van de hand van de meester mag verwachten.
- In het midden van de sacristie zie je, onder een marmeren tafel, de **sarcofaag** van Giovanni di Bicci de' Medici en zijn vrouw Piccarda Bueri (de ouders van Cosimo il Vecchio), door Andrea Cavalcanti in 1434 gemaakt. Het is gedecoreerd met Medici-wapenschilden, engelenhoofden en bloemenguirlandes.

verzameling van manuscripten in Italië, die door de Medici's in de 15° E. verzameld is.

De filologische waarde van de collectie is niet te schatten: zij bevat bijv. een originele Byzantijnse versie van de Pandecten van Justinianus, en de oudste volledige Vergilius (4de -5de E.).

Michelangelo heeft de **toegangshal** en de leeszaal ontworpen, en illustreert hier overduidelijk dat het "klassieke" schema van de renaissance verbroken is, en het "maniërisme" eraan staat te komen.

De trap bijv. is drieledig en bestaat uit rechte, gekromde en elliptische delen. Eigenlijk is er in de verhoudingswijze te hoge hal nauwelijks plaats voor. Op deze hoge koker sluit de lange, smalle bibliotheekzaal aan, die de bezoeker juist in de diepte meetrekt. Ook hier zijn er scherpe tegenstellingen, als wilde hij bewust tegen de klassieke regels ingaan. In de vestibule staan de zuilen bijv. niet vóór de wand, maar het muurvlak springt naar voor, en de zuilen zijn passief in een nis ingesloten. Zij dragen niets en worden ook niet gedragen: de consoles eronder zijn al even nutteloos.

Fel contrasterend zijn ook de fors uitgebouwde, donkere architectuurelementen (de zuilen, de nissen, het portaal) en de wit gepleisterde muur.

Door het grote portaal kom je in de weidse **leeszaal**, waarbij getracht is om de zijdelingse lichtinval zo rationeel mogelijk te gebruiken. Ook de monumentale houtenbanken zijn door Michelangelo ontworpen.